

MADE IN YASA: ADALET BAĞNAZLIĞI

*Rukiye Akkaya**

Ve hep köle ruhlu, sefil, fakir ve bedbaht kesimlere, peygamberler gönderilir. Kaderlerini sevmeleri, adaletin bir gün gerçekleşeceğini umarak yaşamalarına devam etmeleri için. Zincirinden boşanmış bir düzende, adalet dileyen ve adalet dilenenler; kendilerine adalet diye sunulan payı/parçayı sorgular. Lafı döndürmeden söylemek gerekir; adaletin nasıl sorgulanacağı da başlı başına bir adalet sorunudur. Çünkü kendiliğinden iyilik diyebileceğimiz, doğal akışın memnuniyet verici sonuçlarını övenler; liberal hukuka payanda olan “bonum” dan, “kendine iyilik” payı almadan geçemez.

Adalet’in “a”sından başlayarak, “iyi” nin ne olduğunu “güç” belirler. Gücün kamçısı altında kalan o köle ruhlu, sefil, fakir ve bedbaht kişi; her defasında maruz kaldığı aynı aşağılanma, dışlanma, değersizlik duygusu karşısında biriktirdiği öfkeyi pekiştire pekiştire başka bir duyguya geçer; hınç! Adaletin çifte anlamlarından yola çıkarak; “yüceltilmiş”, “uygar”, “kapital sahibi”, “kültürlü”, “iyi” den bahsetmek; adaleti bir süs bitkisi gibi ele almanın ötesine geçemeyeceğinden; yazının başlığına “Yasa Tutkusu: Adalet Bağnazlığı” diyecektim. Ama yazar, zaten “tutku” kavramına çokça değinmiş.

Rabia Sağlam, son kitabı *Hınç Adaleti ve Affetme*¹’de; “geri bir duygu”, “gelişmemiş insan doğasının emaresi” olarak, yasada mayalanan adalet bağnazlığını tartışmaktadır. Hınç; başka türlü düşünmeyi, olmayı, hareket etmeyi engelleyecek kadar zihni belli bir duruma saplayarak, adaleti kendi eliyle gerçekleştirmeye yönelttiği hal olarak tanımlanmış. Ama hukukun zaten yasakladığı bu hal içinde, bir insan adaleti de kendi çıkarlarına kurban etmeden, hakkını nasıl arayacak? İnsan, adaleti kendi seçtiği bir kurala sığdırabilir mi? Meğer ki modern devlet, “hınç” duygusunu meşru cezalandırma pratiğine dönüştüren bir araçtır. Peki, bu araç işlevini yerine getirmezse ne olacak? Güçlünün hırpaladığı, onuru zedelenmiş ve talebi hiçe sayılmış insanın, çok daha büyük bir zarara uğrama riskini göze alarak,

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kamu Hukuku ABD.

¹ Rabia Sağlam, *Hınç Adaleti ve Affetme*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2022.

kendi muhakemesine sığınıp meydan okuması; bir bakıma yasanın söylediğini çöpe atmak değil de nedir?

Sağlam; daha önce yayımladığı kitabında da “ötekine adalet” sorgulamasını masaya yatırmıştı. O kitabının “Önsöz”ünde; “hukukçu olup felsefeci gibi yazmanın meşakkati”²nden söz ediyordu. Hukuku, upuzun zamanlardan beri akçalı işler içine hapseden kitapların, “ağzımızda oluşan odunsu tadı”³nı silen çalışmaların arkasında büyük bir emek var elbette. Fakat bu meşakkat; Sağlam’ın, söylemesi hafif, anlamı ağır kavramları irdeleme cesaretini hiç azaltmamış görünüyor.

Hınç Adaleti ve Affetme kitabında; ağzımızdan bir çırpıda çıkan kelimelerin ardındaki anlamı, örneklerle ele almış. Hınç ve adalet arasındaki ilişkiyi, önce “iyi” ideası üzerinden yapan açıklamalarda; adaletin aslında “öteki” üzerinden nasıl okunduğuna şerh düşülmüş kanımca. Adalet arayışının, aslında eşitsizliğin; alenen makul, doğal, normal, olağan, kabul edilebilir olarak görüldüğü hiyerarşik bir duruma tekabül ettiğini vurguluyor. Tabi öteden beri adalet; kaybedenlerin, aşağıdakilerin, köle ruhlu olanların dillerine doladıkları bir yaratımdır ve fakat gerçekliği yoktur! Çünkü adalet görecedir ve ondan pay alanların değil, onu tarif edenlerin tatminini içerir!

Platon’un Devlet’inden beri, yaza yaza aradığımız adalet, yasaya uymak mıdır? Hükmetmenin gücüne sahip yasa, adaletsiz olunca ne olacak? Hadi yasaya çok yüklenmeyelim de adına düzen diyelim. Düzen, güçten yana olmaya hayır diyenleri “haydut”, “soysuz” olarak yaftalar. Çünkü kendine hizmet eden ve kendini alkışlayan güç; düzenin başrolünü de kendisine vermiştir. Hınç, “hukukun ortada bıraktığı” insanları, içten içe yiyen “öfkenin, intikam duygusuna dönüşmesi”dir ve affetmek, bu öfkeden feragat etmektir.⁴ Kitap, farklı zaman dilimlerinden, farklı yaşam biçimlerinden verilen örneklerle; ters giden şeylere temas etmenin hiç de adaletizm! olmadığını; aksine adaletin “izim”le biten kelimeler kümesine pek yakın durabileceğini anlatıyor.

Hukukun dilini içsel bir konuşma gibi anlatan bazı yargı kararlarında; “hınç duymaya başlayan sanık”tan; “hıncını almak” için yapılan eylemden; “hıncını çıkarmak” için yasaya meydan okuyan kişilerden bahsedilir. Bu tam anlamıyla, hınç

² Rabia Sağlam, *Yapıbozumsal Adalet*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2014, s. 11.

³ Costas Douzinas, *Hukuk Adalet ve İnsan Hakları*, çev. Rabia Sağlam-Kasım Akbaş, NotaBene Yayınları, Ankara, 2015, s. 8.

⁴ Sağlam, *Hınç Adaleti ve Affetme*, s. 99, 102, 146.

ve intikam duygusunun yarattığı cezalandırma arzusunun, Devlet'e devredilmesidir. İşe Tanrıyı dahil ettiğimizde, azametli bir kelimeye dönüşen affetmek; aslında hiyerarşiyi değil, failin eylemleriyle yarattığı vicdani hasarı kabule yönelik bir tutumdur.

Affetmeyi; vicdani tahrip eden mahkeme kararlarına ya da yasa buyruklarına karşı, bir müsekkin gibi mi okuyalım? Ahlaki olarak affetme edilgen bir duygu; "kinci duygulardan geri dönme".⁵ Ama ceza infaz sisteminde uygulanan; "iyi hal indirimi"i aslında bir bahşedilmiş aftır. Burada af bahşedene karşı, çoğunlukla öfkemizin köpürme nedeni, müsekkinin dozuyla ilgilidir.

15 yaşında, süratli araba kullanan failin; kaldırırma çıkıp durakta otobüs bekleyen bir grup insanın oracıkta ölümüne sebep olduğu olayda, arkadaşım eşini kaybetmişti. İddianame kabul edildikten sonra, ailenin babası, tüm mağdurları toplantıya davet eden bir çağrı yapmıştı. Arkadaşım gitmedi. Nedenini sorduğumda; "ben onu affettim, zaten ceza alacak. Şimdi onlara, acımı ve öfkemi göstermek yerine merhamet etmeliyim" demişti. Öfkenin, merhamet engelini çarpması! Bu günleri, okuduklarımıza ve yazdıklarımıza not düşelim derim. Deli olmamak için deli olmak lazım dediğimiz türden olaylar, gelip saplanınca hayatımıza; hukuken affetme ile ahlaken affetmeyi aynılaştır(ma)mak önemli.

Kitabı kapatınca, sorularınız cevaplanmış olmuyor. Aksine güncelden geriye doğru yeni sorular dolaşıyor kafanızda. Kendisini terk eden kadına ıstırap vermek, eleme boğmak adına; hafta sonunu beraber geçirmek için yanına aldığı, kendi çocuğunu elleriyle boğarak öldüren adamın haberini okuyunca ya da kocası tarafından aldatıldığı için öfkeden deliye dönen, bu öfkeyi çocuklarına yönelterek onları katleden Medea'yı düşününce! Başkasına duyulan hıncın kurbanları; en zayıflar, savunmasızlar olduğunda; adaleti kendi çıkarlarına kurban etmek ile adaleti kendi eliyle yerine getirmek arasındaki farkı görmek için Rabia Sağlam'ın, *Hıncı Adaleti ve Affetme* kitabını yeniden okuyorum....

⁵ Sağlam, Hıncı Adaleti ve Affetme, s.163.